

บทที่ 5

การอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ของเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา โดยใช้พื้นที่นำร่อง ชุมชนวชิราซึ่งมีลักษณะเป็นชุมชนเมืองเป็นพื้นที่ศึกษา การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ และผลเบื้องต้นที่เกิดขึ้นจากการสร้างกระบวนการ รวมทั้งปัญหา อุปสรรค ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินโครงการในระยะต่อไป หรือนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นต่อไป การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับวิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยเริ่มต้นจากการวิจัยเชิงคุณภาพในเรื่องแนวทางการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์อาสาสมัครประจำซอย ผู้นำ คณะกรรมการซอย และผู้รู้ ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจงจำนวน 3 ซอย หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปสร้างแบบสอบถาม เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเรื่องเมืองน่าอยู่และระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินโครงการในเชิงปริมาณ โดยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายด้วยการจับสลากไม่ใส่คืนจากครัวเรือนทั้ง 20 ซอย ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 206 ครัวเรือน จากจำนวนทั้งหมด 2,060 ครัวเรือน หลังจากได้ข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแล้ว วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน เพื่อนำผลการวิเคราะห์มาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพให้มีความสมบูรณ์รอบด้านมากยิ่งขึ้น จากผลการศึกษาทั้งหมดสามารถสรุปผลการวิจัย และอภิปรายผลการวิจัย รวมทั้งข้อเสนอแนะได้ดังนี้

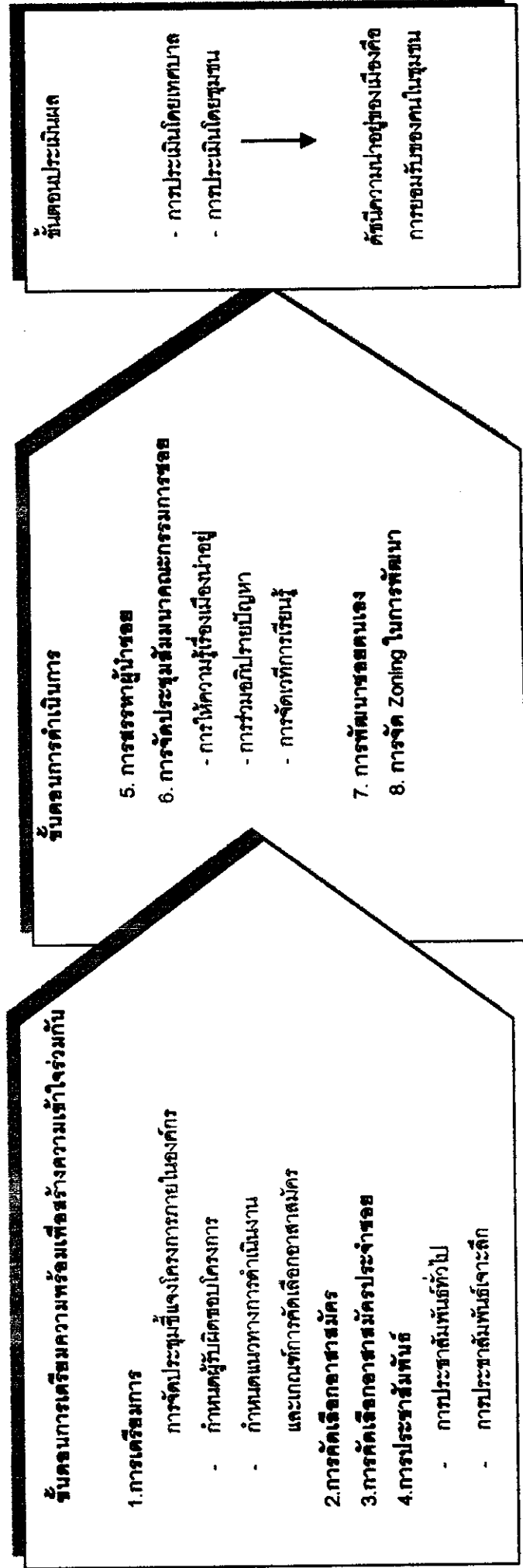
1.สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาในครั้งนี้ สามารถสรุปประเด็นที่สำคัญได้ดังต่อไปนี้

1.1 แนวทางการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ ของเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา ซึ่งใช้ดำเนินการในพื้นที่นำร่องของโครงการคือชุมชนวชิราสามารถสรุปได้ 8 ขั้นตอน ตามลำดับ ดังนี้

- 1) การเตรียมการ
- 2) การคัดเลือกอาสาสมัครประจำชอย
- 3) การประชุมอาสาสมัครวิชาการนำอยู่
- 4) การประชาสัมพันธ์
- 5) การสรรหาผู้นำชอย
- 6) การจัดประชุมสัมมนาคณะกรรมการชอย
- 7) การดำเนินการพัฒนาชอยของตนเอง
- 8) การจัด Zoning ในการพัฒนา

ซึ่งสามารถสรุปขั้นตอนการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมได้ดังภาพประกอบ 9

ภาพประกอบ 9 สรุปขั้นตอนในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่

ของเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา

ที่มา : ดัดแปลงจากภาพรวมกระบวนการขั้นตอนการขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่สู่การปฏิบัติ

1.2 ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ ในการศึกษา ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่เชิงคุณภาพในพื้นที่ 3 ชอยที่มี ลักษณะแตกต่างกัน ได้แก่ วิชาชอย 1 วิชาชอย 4 และวิชาชอย 20 นั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ปัจจัยด้านต่างๆ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แต่ในที่นี้จะแยกแยะออกเป็นแต่ละด้านเพื่อการ วิเคราะห์ดังนี้

1.2.1 ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งประกอบด้วยอาชีพ รายได้ การศึกษา วิถีชีวิตของสมาชิกในชอย ผลจากการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า โดยรวมแล้วมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่อครอบครัวในระดับปานกลาง โดยชอย 1 ประมาณ 17,553 บาท ชอย 4 ประมาณ 14,040 บาท และชอย 20 ประมาณ 15,630 บาท มีการศึกษาส่วนใหญ่ในระดับปริญญาตรี และมีอาชีพ รับราชการ ชอย 1 และ ชอย 20 เป็นชอยที่เคยมีการรวมกลุ่มของคนในชอยเพื่อทำกิจกรรม ร่วมกันมาก่อน จึงมีความสัมพันธ์ของคนในชอยอยู่แล้วเป็นเบื้องต้น ประกอบกับกลุ่มอาสาสมัคร สามารถประสานกับกลุ่มผู้นำและคณะกรรมการชอยได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังให้การ สนับสนุนนายกเทศมนตรีอยู่แล้ว เมื่อมีโครงการลงไปในพื้นที่ ชุมชนจึงทำให้ให้ความสนใจและ ยอมรับโครงการ จึงมีผลให้เป็นชอยที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินโครงการ ส่วนชอย 4 นั้น สมาชิกในชอยแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มคนที่มีฐานะค่อนข้างดี และกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ซึ่งมักมีความขัดแย้งกันทางความคิด สมาชิกในชอยยังคิดว่าการทำเมืองให้น่าอยู่เป็นหน้าที่ของ เทศบาล สมาชิกในชอยไม่เคยมีกิจกรรมร่วมกันมาก่อน ประกอบกับผู้นำชอยและคณะกรรมการ ชอยเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งอาจทำให้ไม่เข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วม และมักคิดเสมอว่าเรื่องนี้ทำไม่ ได้ การขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมภายในชอยจึงอยู่ในระดับต่ำ

1.2.2 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ เป็นการศึกษาบทบาทของอาสาสมัครวิชาน่าอยู่ และบทบาทของผู้นำชอยและคณะกรรมการชอย ซึ่งพบว่า ชอย 1 และ ชอย 20 ผู้นำชอยเป็น บุคคลที่สมาชิกในชอยให้การยอมรับมีความตั้งใจในการทำงาน เสียสละ อุทิศตน ทำให้มีการ ประชุมปรึกษาหารือเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง มีโครงการซึ่งเกิดจากการร่วมคิดของสมาชิกในชอย เนื่องจากต้องการแก้ปัญหาการระบายน้ำในคูระบายน้ำ ปัญหาความสะอาด ความเป็นระเบียบ เรียบร้อยภายในชอย การเพิ่มพื้นที่สีเขียว ความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัยภายในชอย เนื่องจากคน นอกพื้นที่ที่มักเข้ามาลักทรัพย์ และยังมีมุ่งส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ภายในชอยเพื่อทำให้ชอยมีความ น่าอยู่อาศัย นอกจากนั้นยังมีการแบ่งภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน

1.2.3 **ปัจจัยด้านกลไกของภาครัฐ** กลไกที่ทางเทศบาลนครสงขลานำมาใช้ในการดำเนินโครงการเพื่อเป็นช่องทางที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ ได้แก่

1.2.3.1 **การสร้างกระแสท้องถิ่นในเรื่องเมืองน่าอยู่** โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสการพัฒนาเมืองสงขลาให้เป็น เมืองสงขลา เมืองน่าอยู่ เมืองน่าเที่ยว โดยเน้นกระแสความสนใจในด้านคุณภาพชีวิต การอยู่ร่วมกันในชุมชน และสังคมอย่างมีความสุข การสร้างสิ่งแวดล้อมของเมือง ตลอดจนสร้างจิตสำนึกรักษ์ท้องถิ่น รวมทั้งสร้างสำนึกความเป็นเจ้าของของประชาชนในเมือง เพื่อให้เกิดความพยายามในการร่วมกันแก้ปัญหา ร่วมพัฒนาท้องถิ่นอย่างสอดคล้องกับสภาพของพื้นที่และตรงตามความต้องการของประชาชน โดยผ่านสื่อและกิจกรรมต่างๆ ของเมือง เช่น สถานีวิทยุประจำท้องถิ่น การประชุมหน่วยงานราชการ งานประจำปี งานประเพณีต่างๆ รวมทั้งป้ายประกาศในเขตเทศบาลนครสงขลา

1.2.3.2 **การใช้ระบบการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่** โดยการใช้สื่อทั้งในส่วนของเทศบาล สถาบันที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น สื่อภาคประชาชนเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวเกี่ยวกับโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่นำร่องของโครงการคือชุมชนวชิรา

1.2.3.3 **การสร้างผู้นำและการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชน** การดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ได้ให้ความสำคัญกับผู้นำในซอย เนื่องจากเห็นว่าเป็นคนกลุ่มแรกที่เป็นพลังในการขับเคลื่อนให้โครงการดำเนินไปได้ในแต่ละซอย ดังนั้นจึงมีกระบวนการสร้างผู้นำโดยการจัดกิจกรรมการสร้างความรู้ด้วยการให้ข้อมูลข่าวสาร ความเข้าใจในแนวคิดของเมืองน่าอยู่ โดยผ่านทางอาสาสมัครประจำซอยที่เป็นตัวแทนจากทางเทศบาล มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ต่างๆ การจัดสัมมนา การจัดประชุมติดตามการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกพื้นที่ และการศึกษาดูงาน

1.2.3.4 **การเสริมสร้างการมีส่วนร่วม** โดยการจัดให้มีการจัดประชุม การจัดเวทีการเรียนรู้เพื่อให้สามารถค้นหาประเด็นปัญหาสาธารณสุขระดับร่วมกัน โดยจุดสนใจร่วมที่เกิดขึ้นง่ายที่สุดคือมิติทางกายภาพ เพราะเป็นเรื่องที่เข้าใจง่าย ทำง่าย และเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนที่สุด นอกจากนั้น ยังมีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มหรือซอย เพื่อให้เห็นตัวอย่างการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของประชาชนในซอยที่มีความพร้อมจากการปฏิบัติจริง โดยพยายามทำจากส่วนเล็กๆ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและแบบอย่างที่ดีในการขยายผลไปยังซอยอื่นๆ

1.2.3.5 การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ทางเทศบาลนครสงขลาได้ติดตามการดำเนินงานเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ การติดตามในระยะเริ่มต้นโครงการเพื่อติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงาน การประชุมสรุปผลหลังจากจัดกิจกรรมตามเขตพื้นที่เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น และการติดตามผลการดำเนินการภายหลังที่กลุ่มอาสาสมัครได้ถอนตัวออกจากพื้นที่เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวในแต่ละชอย

นอกจากนั้น พบว่า จากกระบวนการขับเคลื่อนโครงการตามขั้นตอนการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่นั้น ผู้วิจัยได้ค้นพบจุดแข็งและจุดอ่อนในกระบวนการดังกล่าว ดังนี้

จุดแข็ง

(1) โครงการนี้เป็นจุดเริ่มต้นของมิติใหม่ในการพัฒนาเมือง ซึ่งถือเป็นความพยายามในการสร้างกระบวนการทางสังคม กล่าวคือได้เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง ซึ่งเป็นมิติใหม่ของการทำงานของภาครัฐและการบริหารจัดการเมือง เป็นการปรับบทบาทของภาครัฐจากแต่เดิมที่เป็นการบรรจุโครงการลงไปในพื้นที่ โดยไม่พิจารณาปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง มาเป็นการรับฟังปัญหาที่แท้จริงจากประชาชนผู้อาศัยอยู่ในพื้นที่ แล้วจึงนำโครงการและงบประมาณลงไปในพื้นที่ ดังเช่นประเด็นปัญหาหลักของชาวชิราคือ ปัญหาเรื่องคูระบายน้ำ และการจราจร

(2) โครงการนี้เป็นการดำเนินงานที่ทำให้ประชาชนมองเห็นปัญหาพร้อมหรือปัญหาสาธารณะ ทำให้เกิดความต้องการในการร่วมกันแก้ปัญหาเดียวกัน ซึ่งเป็นจุดยึดโยงให้เกิดความร่วมมือกันที่จะดำเนินการเพื่อแก้ปัญหา

(3) โครงการนี้เป็นการสร้างผู้นำใหม่ในชุมชน เนื่องจากชิรายังไม่มีการจัดตั้งชุมชน จึงยังไม่มีผู้นำ ดังนั้นการเลือกพื้นที่ชิราเป็นพื้นที่นำร่องในการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่จึงถือเป็นการเริ่มต้นในการสร้างแกนนำในการพัฒนาโดยการมีผู้นำและคณะกรรมการประจำชอย

(4) ประชาชนส่วนใหญ่ให้การตอบรับอย่างดีต่อโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ เพียงเมื่อมีป้ายชื่อโครงการประชาชนก็ให้ความสนใจแล้ว ซึ่งอาจเนื่องมาจากย่านชิราเป็นพื้นที่ที่ประชาชนส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนทางการเมืองต่อนายกเทศมนตรีและทีมสงขลาพัฒนามาก่อน เมื่อมีโครงการเข้าไปในพื้นที่ ชุมชนจึงให้การตอบรับอย่างรวดเร็ว

จุดอ่อน

(1) ปัญหาของกลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มอาสาสมัครมีข้อจำกัดคือกลุ่มอาสาสมัครที่ลงไปในพื้นที่นั้นเป็นข้าราชการ พนักงานเทศบาลและครูโรงเรียนเอกชน จึงมีข้อจำกัดในการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นภาระหน้าที่ซึ่งเป็นงานประจำที่ได้รับมอบหมายหรือเวลาในการลงพื้นที่ ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง อีกทั้งบุคคลเหล่านี้ขาดความเข้าใจและทักษะในการส่งเสริมหรือการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งไม่มีความเสียสละในการทำงานเท่าที่ควร จึงไม่ได้ทำความเข้าใจชุมชนอย่างแท้จริง ผลก็คือเกิดความไม่ต่อเนื่องในการดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วม นอกจากนี้การขาดการประสานงานกันในกลุ่มอาสาสมัครในแต่ละรอยทำให้ขาดความพร้อมในการดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วม

(2) ปัญหาในด้านวิธีการและกระบวนการ ในการสร้างแรงขับเคลื่อนในภาคประชาชนโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของปัญหานั้น จำเป็นต้องอาศัยผู้มีความรู้ความสามารถเชิงวิชาการ เพื่อหาข้อมูลเชิงรุก โดยการวิเคราะห์เชิงลึก จึงจะได้ข้อสรุปของปัญหา/โอกาสในการพัฒนาจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด โดยการประมวลความคิดอย่างเป็นองค์รวมและหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกกระบวนการที่เหมาะสมที่จะทำให้ประชาชนได้เกิดการเรียนรู้ เพื่อให้ทุกคนสามารถมองเห็นช่องทางในการขับเคลื่อนกระบวนการร่วมกันได้

นอกจากนั้น ยังขาดการประสานงานกับองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญในการสร้างกระบวนการพัฒนา เช่น กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน พัฒนากร ซึ่งหากทางเทศบาลได้ประสานการทำงานกับองค์กรดังกล่าว อาจทำให้การขับเคลื่อนโครงการประสบผลสำเร็จมากขึ้น

(3) การสื่อสารประชาสัมพันธ์มีน้อยเกินไป ไม่ทั่วถึง และไม่ต่อเนื่อง การขาดการประชาสัมพันธ์เชิงลึก ทำให้ประชาชนไม่เข้าใจวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการที่แท้จริง คนบางกลุ่มจึงคิดว่าเป็นเพียงแคเกมส์การเมือง เพียงแค่เอาโครงการมาบังหน้า ซึ่งเป็นผลเนื่องจากการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ชัดเจน ทำให้สามารถแบ่งการตอบสนองของคนในพื้นที่ได้เป็น 4 กลุ่ม ตามระดับการตอบสนองต่อโครงการ ได้แก่ "กลุ่มร่วมมือร่วมใจ" "กลุ่มร่วมมือ" "กลุ่มเฝ้ามอง" และ "กลุ่มคนนอกวงการ"

1.2.4 เจ็อนไขของชุมชนและองค์กรอื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

เจ็อนไขของชุมชนและองค์กรอื่นที่เข้าที่เกี่ยววข้อง เจ็อนไขล้าคัญของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการศึกษาครั้งนี้ พบว่ามีเจ็อนไขที่ชัดเจน 2 ประการ ได้แก่

1.2.4.1 ความตระหนักถึงปัญหาหรือการได้รับผลกระทบร่วมกัน

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาร่วมหรือปัญหาสาธารณะของชุมชนในแต่ละซอยแล้ว พบว่าในแต่ละซอยมีปัญหาเดียวกัน เนื่องจากได้รับผลเสียหายหรือผลกระทบร่วมกัน ดังนั้นชุมชนจึงมีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องคูระบายน้ำ ประชาชนมีความต้องการที่จะดำเนินการเพราะส่งผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ของชุมชน ดังนั้นจึงเป็นประเด็นปัญหาที่ประชาชนมองเห็นร่วมกัน จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งในการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.2.4.2 การมีผลประโยชน์ร่วมกัน

ประชาชนมองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ประโยชน์ที่ได้รับจึงเป็นสิ่งจูงใจให้ประชาชนเข้ามาร่วมในการแก้ปัญหา พบว่าผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ ผลประโยชน์ทางกายภาพ และผลประโยชน์ทางสังคม ซึ่งได้แก่การรื้อฟื้นคุณค่าของการช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน สามารถพึ่งพาอาศัยกันด้วยวิถีชีวิตแบบไทยๆ ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างบรรยากาศทางสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

เงื่อนไขอีกประการหนึ่ง คือประเด็นของทัศนคติต่อผู้บริหารเมือง ผู้บริหารเมืองในการศึกษาในครั้งนี้นั้นหมายถึงผู้บริหารเทศบาล ซึ่งในระบบโครงสร้างของการบริหารมี 2 ฝ่าย คือฝ่ายการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง และฝ่ายราชการที่ปฏิบัติงานประจำ จากการศึกษาพบว่า ในมุมมองหรือภาพลักษณ์ในสายตาประชาชนนั้น ผู้บริหารเมืองซึ่งพวกเขารู้จักเป็นภาพของนักการเมืองท้องถิ่นคือนายกเทศมนตรีและคณะเทศมนตรี ซึ่งพบว่าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ให้การยอมรับนับถือ และศรัทธาต่อนายกเทศมนตรี เนื่องจากในช่วงระยะเวลาการทำงานหลังจากที่ได้รับการไว้วางใจจากประชาชนให้เข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้บริหารเมืองนั้น นายกเทศมนตรีได้สร้างผลงานให้ประชาชนชาวเทศบาลและคนทั่วไปได้ประจักษ์ถึงความสามารถในการเป็นผู้นำ ความมีวิสัยทัศน์ การจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วทันการณ์ และมีผลงานต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงภูมิทัศน์ของเมือง เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการทำเมืองสงขลาให้เป็นเมืองน่าอยู่ เมืองน่าเที่ยว นอกจากนั้นชุมชนยังหวังที่จะไว้พึ่งพิง และรับการอุปถัมภ์ในภายหน้าด้วย ดังนั้น เมื่อมีโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ในพื้นที่นำร่องโครงการวชิราน่าอยู่ สมาชิกชุมชนจึงให้การตอบรับอย่างดีโดยไม่มี การคัดค้านหรือต่อต้านโครงการเลย

โดยสรุป เงื่อนไขที่เป็นสิ่งจูงใจให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ ชุมชนมีความคาดหวังผลที่เกิดขึ้นทั้งทางกายภาพและผลที่ไม่ใช่ทางกายภาพ ทั้งในระดับชุมชน ซอย และระดับปัจเจกบุคคล รวมทั้งมีความคาดหวังว่าการพัฒนาซอย และการพัฒนาชุมชนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

และสะอาด โดยผู้คนมีจิตใจดี จะทำให้วิถีมาเป็นชุมชนที่น่าอยู่ น่าอาศัย และยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของเมืองสงขลา รวมทั้งสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ชาววิธาอีกด้วย

จากการศึกษายังพบว่า มีองค์กรอื่นๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ องค์กรอื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้องนั้นมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ ต้องการสนับสนุนการจัดกิจกรรมในโครงการ เนื่องจากองค์กรต้องการมีส่วนร่วมหรือทำให้องค์กรเป็นหน่วยที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม และในอีกด้านหนึ่งนั้นองค์กรเหล่านี้ก็ได้รับประโยชน์ด้วยเช่นกัน

หลังจากที่ทำการศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมในเชิงคุณภาพแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อวิเคราะห์มิติต่างๆ ในการศึกษาโดยรอบด้าน จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ บทบาทของผู้นำขอยและคณะกรรมการขอย การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร แรงจูงใจในการมีส่วนร่วม และระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน

1.3 ผลเบื้องต้นที่เกิดขึ้นจากการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วม หลังจากที่ได้ดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ในระยะเวลาหนึ่ง ผู้วิจัยได้ศึกษาความรู้และความเข้าใจของประชาชนในเรื่องเมืองน่าอยู่ และระดับการการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ โดยการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายจากครัวเรือนทุกขอยในชุมชนจำนวน 206 ครัวเรือน จากจำนวนทั้งหมด 206 ครัวเรือน สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1.3.1 ข้อมูลทั่วไป กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง เพศชายร้อยละ 57.8 เพศหญิงร้อยละ 42.2 มีอายุเฉลี่ย 43.3 ปี จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีมากที่สุด ร้อยละ 28.2 รองลงมาคือระดับประถมศึกษา ร้อยละ 23.8 ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 98.1 มีอาชีพรับราชการมากที่สุด ร้อยละ 34.5 รองลงมาคืออาชีพค้าขายรายย่อย ร้อยละ 17.0 มีรายได้เฉลี่ย 12,683 บาทต่อเดือน รายได้ของครอบครัวเฉลี่ย 18,613 บาทต่อเดือน ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนระหว่าง 11-20 ปีมากที่สุด ร้อยละ 27.5 มีภูมิลำเนาจากอำเภอเมืองมากที่สุด รองลงมาคือจากคาบสมุทรมัทธิงพระ ประมาณสองในสามของกลุ่มตัวอย่างมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง และมีสถานภาพเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือภรรยา

1.3.2 ความรู้ความเข้าใจของประชาชนในเรื่องเมืองน่าอยู่ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง กล่าวคือ มีความรู้ความเข้าใจว่าการดูแลสุขภาพสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่หลักของประชาชน โดยได้รับความร่วมมือหรือการสนับสนุนจากทางเทศบาลและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้ตอบส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองจะเป็นผู้บอกหรือยอมรับว่าเมืองนั้นๆ มีความน่าอยู่หรือไม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ดัชนีชี้วัดความน่าอยู่ของเมืองคือประชาชนนั่นเอง และกลุ่มตัวอย่างยังมีความเห็นว่า ปัญหามลพิษในเขตเมืองเกิดจากความรับผิดชอบของผู้

อาศัยเป็นสำคัญ ในส่วนของความรู้และความเข้าใจในเรื่องเมืองนำอยู่นั้น กลุ่มตัวอย่างยังขาดความเข้าใจในเรื่องขององค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่เอื้อให้การดำเนินงานเมืองนำอยู่บรรลุผลสำเร็จ นอกจากนั้นประชาชนบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องลักษณะของเมืองนำอยู่ว่าเป็นอย่างไร และไม่ทราบว่ามีปัญหาของเมืองปัญหาใดบ้างที่กลุ่มประชาชนสามารถแก้ได้เอง

1.4 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองนำอยู่ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมใน 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา (2) การมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอแนวทางการดำเนินงาน (3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ (5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยใช้เกณฑ์สัมบูรณ์ ของ Best (1970) เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ เมื่อพิจารณาโดยรวมทุกด้านแล้วพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับน้อย และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏว่าการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการมีส่วนร่วมด้านอื่น ๆ นั้นอยู่ในระดับน้อย

1.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ผลการวิเคราะห์พบว่า มีตัวแปรอิสระเพียง 4 ตัวที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองนำอยู่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตัวแปรเหล่านี้คือ บทบาทของผู้นำขอยและคณะกรรมการขอย การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการสงขลาเมืองนำอยู่ แรงจูงใจในการมีส่วนร่วม และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ตัวแปรอิสระสามารถอธิบายความผันแปรของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองนำอยู่ได้ร้อยละ 70.1 ($R^2 = 0.701$)

2. การอภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองนำอยู่ของเทศบาลนครสงขลา มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปราย ดังนี้

2.1 แนวทางการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ทางเทศบาล ถือว่าเป็นความพยายามที่ทางเทศบาลพยายามเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำเมืองให้นำอยู่ แต่กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมต่างๆ ครอบคลุมถึงสมาชิกในซอยเพียงจำนวนน้อย จึงทำให้สมาชิกในซอยต่างๆ มีส่วนร่วมน้อย จากแนวทางที่ทางเทศบาลดำเนินการ ได้แก่ 1) การเตรียมการ 2) การคัดเลือกอาสาสมัครประจำซอย 3) การประชุมอาสาสมัครวิชนำอยู่ 4) การประชาสัมพันธ์ 5) การสรรหาผู้นำขอย 6) การจัดประชุมสัมมนาคณะกรรมการขอย 7) การดำเนินการพัฒนาขอยของตนเอง 8) การจัด Zoning ในการพัฒนา

จากการศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมพบว่า ยังไม่มีกิจกรรมส่วนใดชี้ให้เห็นว่าสมาชิกส่วนใหญ่ของชอยได้เกิดการเรียนรู้ และยังไม่มีการเรียนรู้ที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติ กล่าวคือกิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้มักจัดให้กับกลุ่มผู้นำชอย ไม่ว่าจะเป็นการจัดสัมมนาผู้นำชอยและคณะกรรมการ หรือการนำไปประชุมสัมมนานอกพื้นที่ก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ได้ทำให้เกิดแผนงานหรือโครงการในระดับชุมชนหรือในระดับชอย จะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่กล่าวข้างต้นไม่ได้เชื่อมโยงให้กลุ่มผู้นำและคณะกรรมการชอยนำมาสานต่อในด้านการคิด การประชาสัมพันธ์หรือการปฏิบัติการใดๆ ให้แก่สมาชิกในชอย กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในชอยจึงไม่เป็นกิจกรรมที่เกิดจากการคิดริเริ่มของคนในชอยเอง ทว่าเป็นกิจกรรมที่เทศบาลคิดขึ้น แล้วเชิญชวนให้ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรมด้วย เช่นการจัดเขตพื้นที่ในการพัฒนาชอย ประชาชนบางกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยหรือไม่มีความพร้อมจึงไม่เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมที่จัดขึ้นนี้เป็นเพียงแค่การสร้างการรับรู้ แต่ไม่ได้เสริมสร้างการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนหรือการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จึงถือได้ว่ากลุ่มประชาชนส่วนใหญ่ภายในชอยหรือในชุมชนยังไม่เกิดการเรียนรู้ ยกเว้นบางชอยที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินการด้วยตนเอง เช่น วชิราชอย 1 และ วชิราชอย 20 ซึ่งเป็นชอยที่มีความพร้อมเนื่องจากเดิมสมาชิกได้มีกิจกรรมร่วมกันมาก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ รวมทั้งกลุ่มอาสาสมัคร ผู้นำและคณะกรรมการชอยมีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำ และมีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการบริหารจัดการและการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน จึงทำให้มีการขับเคลื่อนกระบวนการหรือกิจกรรมต่างๆ ภายในชอย

นอกจากนั้น ในกระบวนการดำเนินงานยังไม่มีการศึกษาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์ทุนของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การพัฒนาชุมชนบรรลุผลได้ ดังเช่น การวิจัยเชิงปฏิบัติการในโครงการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนาโดยยุทธดนัย ศรีดาหส์ (2542 : 1-2) ซึ่งได้ทำการศึกษาชุมชน และทราบถึงบริบทรวมข้อมูลบริบทชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งเป็นขั้นตอนเริ่มต้น ซึ่งงานวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของพนัส พุกฤษณ์นที (2545 : 28-29) ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนน่าอยู่ กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี กระบวนการที่จัดขึ้นนี้ทำให้เกิดการเรียนรู้ และรู้ปัญหาและทุนของชุมชนจึงทำให้ประชาชนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข ร่วมกันตัดสินใจในทุกขั้นตอน จนเกิดเป็นแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองเพื่อพัฒนาชุมชนน่าอยู่ เกิดการตั้งสภาชุมชนและคณะกรรมการบริหารชุมชนที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองน่าอยู่โดยชุมชน ดังนั้น ในการดำเนินการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมเลือนั้น จึงควรมีการศึกษาทุนของชุมชนควบคู่ไปกับการศึกษาชุมชน เพื่อ

ที่จะสร้างความเข้าใจชุมชนและนำความรู้ความเข้าใจดังกล่าวมาใช้ในการวางแผนและเลือกกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

ในการศึกษาเชิงปริมาณกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 86.4) มีความเชื่อถือศรัทธา นายกเทศมนตรีและคณะเทศมนตรีและมีส่วนทำให้ยอมรับโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ เนื่องจากจากชุมชนวิธาเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของนายกเทศมนตรีในอดีต ในช่วงระยะเวลาการทำงานในตำแหน่งนั้นสามารถทำให้ประชาชนยอมรับในการทำงาน จะเห็นได้จากความคิดเห็นด้านคุณสมบัติของนายกเทศมนตรี คณะเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาล พบว่ากลุ่มตัวอย่างเห็นว่านายกเทศมนตรี คณะเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาลมีการรับทราบ ให้ความสนใจ เอาใจใส่ปัญหาของประชาชนมากที่สุด รองลงมาคือมีการวางแผนการดำเนินงานเมืองน่าอยู่ที่ชัดเจน นอกจากนี้การศึกษารายชื่อ อคิน รพีพัฒน์ (2541 : 25) ในรายงานการศึกษาและประเมินผลสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองของจังหวัดสงขลา มีประเด็นหนึ่งที่นำเสนอว่าชุมชนที่เทศบาลให้การยอมรับและยอมรับการทำงานของเทศบาลจะมีความก้าวหน้าในการปรับปรุงวิถีชีวิตในชุมชน และจะเป็นชุมชนที่เทศบาลมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกรรมการชุมชนด้วย

จากการศึกษายังค้นพบประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ทศนคติต่อผู้นำท้องถิ่น ประเด็นนี้มีความสอดคล้องกันทั้งในการศึกษาเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณกล่าวคือ การศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า ในมุมมองหรือภาพลักษณ์ในสายตาประชาชนนั้น ผู้บริหารเมืองในภาพของนักการเมืองท้องถิ่นคือนายกเทศมนตรีและคณะเทศมนตรี ดังปรากฏว่าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ให้การยอมรับนับถือและมีความศรัทธาต่อนายกเทศมนตรี เนื่องจากในช่วงระยะเวลาการทำงานหลังจากที่ได้รับการไว้วางใจจากประชาชนให้เข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้บริหารเมืองนั้น ได้สร้างผลงานให้ประชาชนชาวเทศบาลและคนทั่วไปได้ประจักษ์ถึงความสามารถในการเป็นผู้นำ ความมีวิสัยทัศน์ การจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วทันการณ์ และมีผลงานต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงวิถีชีวิตของเมือง เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการทำเมืองสงขลาให้เป็นเมืองน่าอยู่ เมืองน่าเที่ยว นอกจากนี้ชุมชนมีความหวังที่จะได้รับการอุปถัมภ์ พึ่งพิงจากเทศบาลในอนาคตหลังจากเข้าร่วมโครงการนี้แล้ว

ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์นี้ เป็นลักษณะโครงสร้างสังคมไทย ที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539 : 171-172) ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า เป็นระบบความสัมพันธ์ของคนสองฝ่าย ซึ่งมีความไม่เท่าเทียมกันในหลายด้าน โดยมีความสัมพันธ์กันในลักษณะต่างฝ่ายต่างให้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน และมีอุดม-การณ์ที่จรรโลงความสัมพันธ์เหล่านี้ด้วยแนวคิดเรื่องพระเดช-พระคุณ บุญคุณ ความกตัญญู วาสนาและบารมี ฯลฯ ขณะเดียวกัน พรรษิตา เหล่าพงศ์ศักดิ์ (2545 : 9) กล่าวว่าภาวะพึ่งพาได้สืบทอดมาจากสังคมไทยโบราณที่แบ่งออกเป็นสองพวกคือ ชนชั้นสูงประกอบด้วย

เจ้าหน้าที่และขุนนาง และชนชั้นต่ำประกอบด้วยไพร่และทาส มุขนายมีฐานะเป็นผู้อุปถัมภ์ ส่วนไพร่และทาสเป็นผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ซึ่งสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันเพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบ รูปแบบในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 2 พวกคือ ชนชั้นปกครอง ประกอบด้วยข้าราชการและพ่อค้า(นักธุรกิจ) ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมกำหนดทิศทางของประเทศเป็นอย่างมาก อีกพวกหนึ่งคือ ชนชั้นผู้ถูกปกครอง ซึ่งยังคงปรากฏกลุ่มอุปถัมภ์อย่างชัดเจน ผู้อยู่ในฐานะอุปถัมภ์จึงมักมีลักษณะแบบสั่งการ ขณะเดียวกันผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ก็มักจะฝากความสำเร็จและความก้าวหน้าไว้กับผู้นำกลุ่มอุปถัมภ์

2.2 ผลเบื้องต้นที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ ผลเบื้องต้นที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเรื่องเมืองน่าอยู่ และระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ ซึ่งสามารถอภิปรายได้ดังนี้

2.2.1 ความรู้และความเข้าใจเรื่องเมืองน่าอยู่ ซึ่งพบว่า ผู้ตอบส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองจะเป็นผู้บอกหรือยอมรับว่าเมืองนั้นๆมีความน่าอยู่หรือไม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าดัชนีที่วัดความน่าอยู่ของเมืองคือประชาชนนั่นเอง(ร้อยละ 89.8) ผู้ตอบมีความรู้ความเข้าใจว่าการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมว่าเป็นหน้าที่หลักของประชาชน โดยความร่วมมือหรือสนับสนุนจากทางเทศบาลและองค์กรที่เกี่ยวข้องค่อนข้างสูง(ร้อยละ 86.4) และกลุ่มตัวอย่างยังมีความเห็นว่ามีปัญหามลพิษในเขตเมืองเกิดจากความรับผิดชอบของผู้อยู่อาศัยเป็นสำคัญ อันเนื่องมาจากผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี เป็นชนชั้นกลางที่สามารถรับรู้เรื่องราวและมีความเข้าใจได้รวดเร็ว จึงมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้เป็นอย่างดี ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2546 : 39) ได้กล่าวถึง "สำนึกทางสังคม" ของคนชั้นกลางซึ่งมีอยู่จำกัดเนื่องจากเงื่อนไขทางสังคมหลายประการ คนชั้นกลางอาจสร้างสำนึกทางสังคมโดยผ่านสื่อสองอย่าง คือการศึกษาที่รัฐเป็นผู้จัด และสื่อมวลชน

ในส่วนของความรู้และความเข้าใจเรื่องเมืองน่าอยู่นั้น กลุ่มตัวอย่างยังขาดความชัดเจนคือขาดความเข้าใจในเรื่องขององค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่เอื้อให้การดำเนินงานเมืองน่าอยู่บรรลุผลสำเร็จ นอกจากนั้น ประชาชนบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องลักษณะของเมืองน่าอยู่ว่าเป็นอย่างไร และปัญหาของเมืองปัญหาใดที่กลุ่มประชาชนสามารถแก้ปัญหาเองได้ ประชาชนบางกลุ่มมีความเข้าใจว่า เมืองน่าอยู่คือเมืองที่มีอาคารบ้านเรือนที่สวยงาม หรือประชาชนมีรายได้ดี แต่ลักษณะของเมืองน่าอยู่ควรเป็นเมืองที่สมาชิกอาศัยอยู่อย่างมีความสุข ดังนั้นลักษณะของเมืองน่าอยู่ตามแนวคิดขององค์การอนามัยโลกจึงต้องมีลักษณะเป็นองค์รวม ทั้งทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ การบริหาร และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเป็นสำคัญ นอกจากนั้นประชาชนยังขาดความชัดเจนว่าปัญหาใดเป็นปัญหาที่กลุ่มประชาชนสามารถแก้ไขได้เอง ปัญหาใดเป็นปัญหาที่ทางภาครัฐต้องดำเนินการเอง คนส่วนใหญ่คิดว่ากา

แก้ปัญหาการพัฒนาเป็นหน้าที่ของเทศบาล โดยรัฐมีหน้าที่เป็นผู้ให้ จนกลายเป็นวัฒนธรรมทางความคิดของประชาชน การคิดเช่นนี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางการรวมกลุ่มกันของสมาชิกเพื่อพัฒนาชอยและชุมชน

วัฒนธรรมการคิดที่หวังพึ่งพารัฐนี้เป็นผลมาจากแผนพัฒนาประเทศที่ผ่านมา กล่าวคือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมามุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมีความเชื่อว่าเศรษฐกิจที่มั่งคั่งจะทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่และช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ในความเป็นจริงนั้นยิ่งทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยมากยิ่งขึ้น ซึ่งพรรธิดา เหล่าพงศ์ศักดิ์ (2545 : 10) ได้นำเสนอว่าปัญหาดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางการเมือง ลักษณะการเมืองของไทยเป็นแบบรวมศูนย์อำนาจ อำนาจการตัดสินใจยังอยู่ในมือข้าราชการ การพัฒนาในอดีตเป็นการพัฒนามาจากเมืองบน โดยโครงการต่างๆ มีลักษณะการให้ (Work for) กล่าวคือ รัฐจะเข้าไปให้สิ่งต่างๆแก่ประชาชน แทนที่จะเป็นการทำ (Work with) ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงรากลึกในความคิดซึ่งสอดคล้องกับ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) , 2538 : 207) ที่กล่าวว่าพฤติกรรมเคยชินนั้นแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ยาก ถ้าพฤติกรรมเคยชินนั้นกลายเป็นคุณสมบัติของคนทั่วไปหรือคนส่วนใหญ่ในชุมชน ในสังคมหรือในประเทศชาติ ก็จะกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของชุมชนหรือสังคมนั้น ซึ่งจะมีการประพฤติ ปฏิบัติทำตามๆกัน โดยไม่รู้ตัว สรุปว่าวัฒนธรรมการรับของประชาชนที่เกิดจากการกลไกและนโยบายของภาครัฐที่ผ่านมา การใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้สร้างวัฒนธรรมให้กับคนไทยคือ วัฒนธรรมการรับ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ขัดขวางให้คนไทยไม่สามารถพึ่งตนเองได้ เช่นเดียวกับ ข้อคิดเห็นของ อนุชาติ พวงลำลือ (2542 : 50) ที่กล่าวไว้ว่า แม้ว่ารัฐจะสนับสนุนภาคเอกชนให้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น แต่ขอบเขตและอำนาจหน้าที่ของรัฐกลับไม่ลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานและผู้คนของรัฐในระดับกลางได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในภูมิภาค ยิ่งรัฐลงไปลึกแค่ไหน ก็ยิ่งทำให้ประชา-สังคมอ่อนแอ เจ็บชยา ประชาชนไม่ทำตนเป็นพลเมือง หากแต่พากันเรียกร้องความช่วยเหลือและความอุปถัมภ์จากรัฐ นักการเมือง ผู้ใหญ่ หรือผู้อื่นใด อยู่เป็นประจำ สม่าเสมอ เป็นวัฒนธรรมที่มองเห็นตัวเองเป็นผู้นี้ขอคอยรับความอุปถัมภ์อยู่เสมอ

2.2.2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมใน 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา (2) การมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอแนวทางการดำเนินงาน (3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ (5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยใช้เกณฑ์สัมบูรณ์ ของ Best (1970) เป็นเกณฑ์นั้น เมื่อพิจารณาโดยรวมทุกด้านแล้ว ปรากฏว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ใน

ระดับน้อย และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านอื่นๆนั้น การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากในการพิจารณาถึงความน่าอยู่ของเมืองนั้น คนส่วนใหญ่มักมองปัญหาด้านกายภาพเป็นลำดับแรก ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ อันได้แก่ปัญหาเรื่องคูระบายน้ำ ปัญหาเรื่องความสะอาด จึงเป็นปัญหาที่ได้รับการแก้ไขเป็นลำดับต้นๆทั้งจากโดยการร่วมมือกันของสมาชิกในชอยเองและจากทางเทศบาล เมื่อประชาชนเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงทำให้ความคิดเห็นของประชาชนในด้านการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านอื่นๆ ยังอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่นั้นประชาชนมิได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น การดำเนินโครงการและการกำหนดกิจกรรมในโครงการส่วนใหญ่ถูกกำหนดจากเทศบาลในลักษณะเป็นการสั่งการ (Top down)

ในแง่นี้ อภิชาติ พันธเสน (2539) ได้วิเคราะห์กลยุทธ์การพัฒนาที่ผ่านมาแต่เดิม (จากเบื้องบน) ให้ความสำคัญของการบริหารโดยการกำกับแนะนำจากทางราชการ โดยมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ดำเนินการตามนโยบาย มีการมองปัญหาว่าประชาชนคือตัวปัญหา การมีส่วนร่วมคือการทำให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมมือกับทางการตามแนวทางที่วางไว้ ในความคิดเห็นของประชาชนจึงเห็นว่าตนเองยังมีส่วนร่วมในโครงการในระดับน้อย สอดคล้องกับการศึกษาของ อรพินทร์ สุทธิพันธ์ (2533 : 13-14) ที่ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนว่าประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนจึงจะเป็นการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์และเกิดประสิทธิภาพ

นอกจากนั้น ชุมชนวชิราเป็นชุมชนที่คนส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง แม้ว่าจะจะเป็นกลุ่มคนที่มีความรู้และมีศักยภาพในการนำความรู้มาพัฒนาตนเองได้ แต่สมาชิกอาจไม่เห็นความจำเป็นในการรวมกลุ่มจึงทำให้ระดับการมีส่วนร่วมน้อย การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องคูระบายน้ำ หรือปัญหาการจราจรนั้นเทศบาลใช้วิธีการทางเทคโนโลยี และการเพิ่มงบประมาณคือการทำคูระบายน้ำใหม่ การขอเครื่องฉีดคู และการขยายถนนทะเลหลวงตามคำเรียกร้องของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อคิดเห็นของนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2546 : 39) ว่า คนชั้นกลางไม่มีพลังที่จะร่วมมือกัน จึงยากที่คนชั้นกลางจะมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ หรือร่วมกันในการผลักดันให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างได้ผล

อนึ่ง พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการดำเนินการนั้น มีบางข้อที่ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับที่สูงกว่าข้ออื่น ๆ คือการร่วมจัดสภาพบ้านและหน้าบ้านให้มีสภาพดีสม่ำเสมอ เนื่องจากกิจกรรมนี้เป็นภาระหน้าที่ของผู้อยู่อาศัยอยู่แล้วจึงสามารถมีส่วนร่วมได้ง่าย ประกอบกับทางเทศบาลเองริเริ่มให้เกิดความน่าอยู่ของเมืองจากการรณรงค์เรื่อง "หน้าบ้าน น่ามอง" เพราะถือว่าบ้านเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคมซึ่งมีความสำคัญยิ่งในการทำเมืองให้น่าอยู่ บ้านที่น่าอยู่มี

ความสะอาดไม่กรุงรัง มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งสังคมในบ้านมีความสงบสุข ย่อมส่งผลให้ชอย ชุมชนและเมืองน่าอยู่ นอกจากนี้การดำเนินโครงการช่วยให้สมาชิกในชอยมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ได้รู้จักเพื่อนบ้าน และรู้จักสมาชิกภายในชอยเพิ่มขึ้น และมีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนบ้านใกล้เคียง การดำเนินโครงการจึงมีส่วนดีในแง่ที่ช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคนเมืองและวิถีชีวิตแบบไทย ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหวังอีกประการหนึ่งของการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ของเทศบาลนครสงขลา

2.3 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า บทบาทของผู้นำชอยและคณะกรรมการชอย การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร แรงจูงใจในการมีส่วนร่วม และระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ซึ่งสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

2.3.1 บทบาทของผู้นำและคณะกรรมการชอย หากผู้นำชอยและคณะกรรมการชอยมีบทบาทมากก็จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการในระดับสูง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของพรณิกา ไสตทิพันธุ์ (2543) ซึ่งพบว่า หากผู้นำชุมชนมีบทบาทมากก็สามารถทำให้กลุ่มสตรีบ้านน้ำขาว อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนมาก เช่นเดียวกับผลการศึกษาของสุชาติ บรรจงการ (2544) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แหล่งหญ้าทะเลในชุมชนตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ซึ่งพบว่า กลุ่มผู้นำ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและแกนนำในชุมชนมีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้ชุมชนเกิดความคิด และความตระหนัก รวมทั้งเป็นผู้ริเริ่มและทำกิจกรรมต่างๆ ในการอนุรักษ์แหล่งหญ้าทะเล ทำให้ชาวประมงพื้นบ้านเกิดความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อกลุ่มผู้นำ ส่งผลให้เกิดความร่วมมืออย่างจริงจังจากชาวประมงพื้นบ้านในชุมชนในการอนุรักษ์แหล่งหญ้าทะเล

ผลการศึกษาเชิงปริมาณมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงคุณภาพ กล่าวคือ ผู้นำและคณะกรรมการชอย 1 และชอย 20 ที่มีความเสียสละ มีความตั้งใจในการทำงาน รวมทั้งมีวิถีคิด วิถีปฏิบัติ และกลยุทธ์ในการชักชวนสมาชิกให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สามารถทำให้สมาชิกให้การยอมรับ จึงทำให้ชอย 1 และชอย 20 เป็นชอยที่มีความก้าวหน้าในการขับเคลื่อนกระบวนการของโครงการ ส่วนผู้นำชอย 4 ซึ่งไม่ได้แสดงบทบาทเท่าที่ควร อีกทั้งยังขาดกลยุทธ์ และไม่มีความชัดเจนในการทำงานด้านกระบวนการ จึงมีผลให้สมาชิกในชอยไม่มีส่วนร่วมในโครงการเท่าที่ควร ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของพนัส พุกสุพันธ์ (2545) ซึ่งพบว่าปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง เพื่อพัฒนาชุมชนน่าอยู่ จ.ราชบุรี ก็คือแกนนำชุมชนที่เป็นนักพัฒนา

และที่มหาวิทยาลัยนั่นเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือบทบาทของผู้นำและคณะกรรมการชอยเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่

2.3.2 ปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสาร ผู้ที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารมากจะมีส่วนร่วมในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่มากกว่าผู้ที่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารน้อย ผลการศึกษานี้คล้ายคลึงกับผลการศึกษาของสุคติดา สุวรรณะ (2545) พบว่าจำนวนครั้งในการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการคัดแยกมูลฝอยในชุมชนรัตนวิบูลย์และชุมชนไทยโฮเต็ล ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ จ.สงขลา เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน และผลการศึกษาของสุชาติ บรรจงการ (2544) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แหล่งหญ้าทะเลในชุมชนตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ซึ่งพบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์หญ้าทะเลช่วยให้ชาวประมงพื้นบ้านมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของแหล่งหญ้าทะเลมากยิ่งขึ้น จึงมีผลต่อการอนุรักษ์หญ้าทะเลในชุมชน ทั้งนี้ข้อค้นพบนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาในเชิงคุณภาพที่พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งในการมีส่วนร่วมในโครงการ คือ การขาดการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง และไม่เจาะลึก ทำให้ประชาชนไม่ทราบข่าวสาร รวมทั้งไม่ทราบวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และรายละเอียดของโครงการ กำหนดเวลาในการทำกิจกรรม ทั้งที่ประชาชนมีความพร้อมและมีความยินดีที่จะให้การสนับสนุนและความร่วมมือ

2.3.3 ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม หากเทศบาลหรือผู้นำสามารถสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนมองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและชุมชนให้มากขึ้น ก็จะมีผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากยิ่งขึ้น จากทฤษฎีของนักจิตวิทยาทางสังคม Abraham H. Maslow, (1970 : 90) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับการจูงใจ ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของมนุษย์ว่า เกิดจากความต้องการในหลายระดับ หากเทศบาลมีข้อมูล ความต้องการของคนวิธาอย่างเพียงพอ อีกทั้งมีกลวิธีการสร้างแรงจูงใจ ก็จะสามารถชักจูงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้น และจากผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่า แรงจูงใจในการมีส่วนร่วมมากที่สุดคือความต้องการให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี เพื่อสุขภาพที่ดีของสมาชิก และความต้องการให้ชุมชนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อเป็นที่เชิดหน้าชูตาของเมือง ทั้งนี้กลุ่มอาสาสมัครและผู้นำชอยและคณะกรรมการชอยสามารถชี้ให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะเป็แรงจูงใจให้ประชาชนให้การยอมรับและมีความยินดีที่จะมีส่วนร่วมในการทำเมืองน่าอยู่ได้ นอกจากนี้การศึกษาเชิงคุณภาพในชอย 1 และ ชอย 3 พบว่า สิ่งจูงใจที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมภายในชอยช่วงการดำเนินโครงการก็คือการทำบุญประจำชอย ซึ่งถือเป็นกิจกรรมแรกเริ่มของชอยที่เริ่มสร้างการมีส่วนร่วมได้ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่เป็นสิริมงคลกับสมาชิกทุกคนที่เข้าร่วม มิติทางศาสนาเป็นเป้าหมายและทุกคนเห็นพ้องกันว่าเป็นหนทางที่ทำให้เกิดความสุข ดังนั้น

การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ประชาชนเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ มิติทางศาสนาจึงเป็นสิ่งจูงใจในการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนั้น ความต้องการประการหนึ่งที่ทำให้ผู้นำและคณะกรรมการชอยเข้ามามีส่วนร่วมคือ ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นเนื่องจากต้องการให้เมืองสงขลาเป็นเมืองที่น่าอยู่ และเป็นที่ยอมรับกับผู้ที่มาเยือน บุคคลเหล่านั้นจึงเห็นว่าการร่วมมือกันของสมาชิกชุมชนมีส่วนสำคัญในการทำเมืองน่าอยู่ ดังนั้น ทางเทศบาลนครสงขลาจึงควรหาวิธีสร้างแรงจูงใจให้เหมาะสมกับลักษณะและความพึงพอใจของคนในชุมชน เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากยิ่งขึ้น

2.3.4 ปัจจัยด้านระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนยาวนานจะมีส่วนรวมมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ระยะเวลาน้อย ผลการศึกษานี้ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจักรพงษ์ ทองเพชร (2539) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการของสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดสตูล พบว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาที่ยาวนานจะมีส่วนร่วมตามโครงการของสภาผู้แทนราษฎรมากกว่าประชาชนที่อาศัยอยู่น้อย เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนยาวนาน มักมีความผูกพันกับท้องถิ่น มีความรักในถิ่นฐาน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนและต้องการจะอาศัยอยู่ตลอดชีวิต รวมทั้งต้องการสืบทอดให้เป็นที่อยู่อาศัยของสมาชิกุ่นเยาว์ในครอบครัวด้วย จึงมีความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการเมืองน่าอยู่ เพื่อให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น ผลจากการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับบทวิเคราะห์การปกครองท้องถิ่นไทยในทศวรรษหน้าของ ธเนศ เจริญเมือง (2540 : 333) ที่กล่าวว่า ความรู้สึกภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ความสนใจเรียนรู้ข้อดีข้อด้อยของตนเอง รวมทั้งมีความรู้สึกผูกพันและห่วงใย ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาท้องถิ่นของตนเอง ส่วนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของแต่ละท้องถิ่น

2.4 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ สามารถสรุปได้ดังนี้

2.4.1 ปัญหาจากองค์กรของรัฐ ได้แก่ปัญหาการขาดความต่อเนื่องในการทำงานของอาสาสมัครวิชนาอยู่ อันเนื่องมาจากการทำงานแบบสั่งการ (Top down) อาสาสมัครมีข้อจำกัดหลายประการ อันได้แก่ การขาดทักษะในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม เงื่อนไขเวลาในการปฏิบัติงานในพื้นที่ซึ่งจำกัดอยู่เฉพาะเวลาราชการเท่านั้น การขาดการประสานงานกันในกลุ่มอาสาสมัครในแต่ละชอย เทศบาลไม่มีงบประมาณเพียงพอในการดำเนินโครงการ แต่ได้ใช้งบประมาณที่จัดไว้ในปีงบประมาณ 2545 ไปเพื่อการจัดทำเอกสาร การจัดประชุม สัมมนาต่างๆ รวมทั้งเป็นค่าตอบแทนกลุ่มอาสาสมัคร และปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งคือปัญหาในด้านการประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง ไม่ต่อเนื่อง และขาดการประชาสัมพันธ์เชิงลึก ทำให้ประชาชนไม่ทราบ

วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และรายละเอียดในการดำเนินการ รวมทั้งไม่ทราบวันเวลาที่กำหนดในการทำกิจกรรมบางกิจกรรม

2.4.2 ปัญหาจากภาคประชาชน ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากผู้นำขอขาดความรู้และความเข้าใจในการทำงานเป็นทีม รวมทั้งขาดความเป็นผู้นำ ในบางขอจึงไม่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาซึ่งเกิดจากการที่ประชาชนไม่มีเวลา ขาดความตระหนักและความรับผิดชอบ รวมทั้งประชาชนไม่ให้ความสนใจโครงการเนื่องจากคิดว่าเป็นหน้าที่ของภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว

2.4.3 ปัญหาการขาดกลไกในการจัดการความขัดแย้ง ปัญหาบางอย่างเป็นเรื่องที่ประชาชนเรียกร้องให้ทางเทศบาลช่วยดำเนินการแก้ไขหรือประสานจัดการให้บรรลุผล เนื่องจากกลุ่มประชาชนไม่สามารถแก้ปัญหาได้เอง ดังเช่นกรณีปัญหาการจราจรบนถนนทะเลหลวงซึ่งเป็นถนนสายหลักของชุมชน ดังพบว่าทุกวันในช่วงโมงเร่งด่วนและช่วงที่มีการขายอาหารบริเวณริมถนนทะเลหลวง ก่อให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัดอย่างมาก ประชาชนบางส่วนต้องเดินบนถนน ซึ่งเป็นปัญหาที่ไม่ได้แก้ไขปัญหาโดยการหาความเหมาะสมจากทั้งสามฝ่าย เนื่องจากแต่ละฝ่ายมีความเห็นที่ไม่สอดคล้องกัน อันเป็นผลจากความไม่ลงตัวของผลประโยชน์ จากปัญหานี้จึงเกิดความคิดจากหลายฝ่ายในการทำถนนทะเลหลวงให้เป็นถนนสายวัฒนธรรม แต่แนวความคิดที่แต่ละฝ่ายนำเสนอั้นแตกต่างกัน คือ ประชาชนในซอยต่างๆต้องการให้ย้ายแหล่งขายอาหารไปอยู่ที่คลังน้ำมันเก่าเพื่อลดปัญหาความวุ่นวายอันเกิดจากการจราจรติดขัด ส่วนเทศบาลนครสงขลา กลับมีแนวความคิดว่าจะปิดถนนในบางช่วงเวลาเพื่อให้เป็นถนนคนเดิน เปิดโอกาสให้ผู้คนสามารถจับจ่ายสินค้าและอาหารด้วยความสะดวก เพื่อให้เป็นจุดขายอีกจุดหนึ่งของเมืองสงขลา ในขณะที่ผู้ขายอาหารและร้านค้าริมถนนยังคงต้องการให้คงสภาพเดิม อย่างไรก็ตามเรื่องถนนสายวัฒนธรรมนี้เป็นประเด็นที่ยังมิได้นำมาหารือกันอย่างจริงจังเกี่ยวกับความเหมาะสมในการดำเนินการ เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาในระดับชุมชน การหาแนวทางในการดำเนินการต้องคำนึงถึงการจัดระเบียบของเมืองควบคู่ไปด้วย ซึ่งสภาพดังกล่าวสอดคล้องกับข้อสังเกตของ ยศสันติสมปิติ (2541: 61) ที่กล่าวถึงปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชาวบ้านว่า ปัญหาที่เป็นความขัดแย้งมักลงเอยด้วยความเจ็บหรือความเพิกเฉยจากฝ่ายบ้านเมือง

1.4.4 ปัญหาการขาดการวิเคราะห์ทุนทางสังคม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ไม่มีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นชุมชนมาก่อน จึงไม่มีกลุ่มคนหรือองค์กรที่ทำงานในภาคประชาสังคม นอกจากนี้ในกระบวนการทำงานของเทศบาลเองยังขาดขั้นตอนการค้นหาทุนทางสังคม ไม่มีข้อมูลเรื่องทุนทางสังคมว่ามีกลุ่มใดที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์กระบวนการได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง การสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ของเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

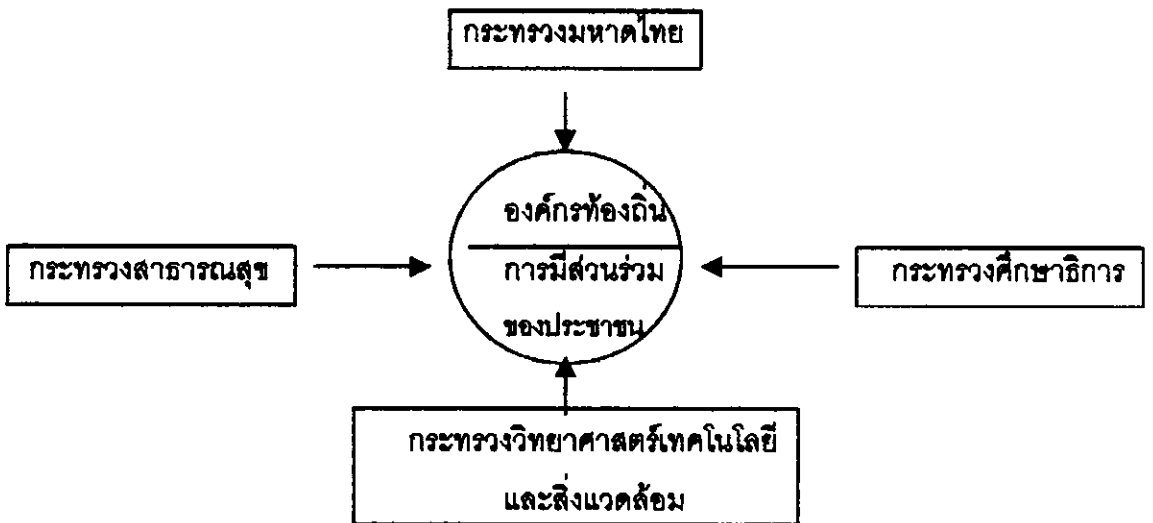
1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนมีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างกระบวนการที่เสริมสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกขั้นตอน ทั้งในกลุ่มอาสาสมัครประจำซอย กลุ่มผู้นำและคณะกรรมการซอย รวมทั้งสมาชิกภายในซอย เนื่องจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างความรู้ความเข้าใจนั้น สามารถเสริมสร้างให้คนเห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ของการทำเมืองให้น่าอยู่ การเรียนรู้จึงส่งผลต่อการคิด การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและวิถีปฏิบัติของคน ทำให้เกิดความสนใจและความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการทำเมืองให้น่าอยู่ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนต้องเกิดควบคู่กับการเรียนรู้ของประชาชนนั่นเอง เทศบาลจึงควรมีการศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมด้วยวิธีการอื่นๆที่สามารถสร้างเสริมการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในซอย โดยพิจารณาข้อดีข้อเสีย และเงื่อนไขต่างๆ อันได้แก่วัตถุประสงค์ คุณสมบัตินของผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการ ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ทักษะ ความสนใจของผู้ที่เกี่ยวข้อง เงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรม เงื่อนไขทางกายภาพ ทรัพยากรคืองบประมาณและเวลา รวมทั้งความเร่งด่วนและความรุนแรงของสถานการณ์และปัญหา พร้อมกับสรรหาเทคนิควิธีการสร้างการมีส่วนร่วมที่สามารถนำไปสู่แผนหรือโครงการในระดับซอยหรือชุมชนที่ประชาชนสามารถปฏิบัติได้เอง เช่นการประเมินสภาพะเมืองอย่างมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ชุมชน เทคนิค AIC การวิเคราะห์ความต้องการ เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดกระบวนการแบบใดก็ตาม ควรมุ่งเน้นให้ถึงกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริงซึ่งได้แก่สมาชิกภายในซอย ซึ่งเป็นกลุ่มที่สำคัญที่สุดในการทำเมืองให้น่าอยู่

1.2 ปัญหาการขาดกระบวนการศึกษาชุมชน เทศบาลไม่ได้ศึกษาเพื่อค้นหาและวิเคราะห์ทุนของชุมชนซึ่งจะเป็นศักยภาพที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมกันเป็นภาคีในการพัฒนาเมืองให้เกิดความน่าอยู่ อันจะนำมาซึ่งกระบวนการพัฒนาเมืองที่มีความมั่นคงและยั่งยืน ทุนของชุมชนได้แก่ ทุนคน ทุนระบบนิเวศ ทุนระบบสังคมและวัฒนธรรม ทุนสติปัญญาและทุนเงินตรา (อานันท์ กาญจนพันธ์ : 2544) ทั้งที่ความจริงแล้ว ในชุมชนบางซอยมีทั้งนักวิชาการ ข้าราชการ บัณฑิต ผู้เฒ่า พระ ครู หมอ และกลุ่มต่างๆ การที่วิธาเป็น พื้นที่ที่ไม่ได้มีการจัดตั้งเป็นชุมชนมาก่อน จึงไม่มีกิจกรรมสาธารณะในภาคประชาสังคม แม้ว่าจะมีสถาบันและองค์กร หน่วยงานต่างๆโดยรอบชุมชนก็ตาม เทศบาลจึงควรปรับเปลี่ยนกระบวนการ เพื่อให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จคือ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นตามวัตถุประสงค์

ของเมืองน่าอยู่ ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาชุมชน รวมทั้งการประสานงานกับองค์กร หน่วยงาน และภาคเอกชนต่างๆ เพื่อขยายจุดเด่นหรือดึงศักยภาพของกลุ่มคนเหล่านั้นร่วมในการทำให้เมืองน่าอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ มีการประสานกับองค์กรอื่นที่มีความชำนาญในการสร้างกระบวนการหรือการลงพื้นที่ เช่นองค์กรพัฒนาเอกชน นักพัฒนา หรือนักวิชาการ รวมทั้งสถาบันหรือองค์กรที่ในชุมชนเช่นโรงเรียน สถาบันการศึกษาเพื่อทำให้เกิดการขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่ในหน่วยย่อย เช่น องค์กรน่าอยู่ โรงเรียนน่าอยู่ เพื่อให้สามารถเกิดความร่วมมือไปถึงเยาวชนให้ร่วมกันทำให้เมืองน่าอยู่ในทุกหน่วยของสังคม นอกจากนี้ควรมีการประสานไปยังหน่วยงานในพื้นที่ที่มีภารกิจในการสร้างความน่าอยู่ของเมืองและชุมชน ได้แก่กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการประสานงานอย่างมีทิศทางในการขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อให้เป็นเมืองน่าอยู่โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนให้สามารถบรรลุผลได้ ดังภาพประกอบ 10

กระทรวงที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานเมืองน่าอยู่

ภาพประกอบ 10 แผนภาพแสดงกระทรวงที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานเมืองน่าอยู่

ที่มา : กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

1.3 ปัญหาเรื่องการขาดแคลนงบประมาณ เนื่องจากการจัดสรรงบประมาณแบบเดิมของภาครัฐ ซึ่งเป็นแบบกำหนดความต้องการล่วงหน้าปีต่อปี โดยไม่คำนึงถึงสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจึงมีลักษณะตายตัว การจัดงบประมาณควรเป็นลักษณะกองทุน ซึ่งจะช่วยให้การดำเนิน

งานมีลักษณะยืดหยุ่น สามารถทำให้ประชาชนมีส่วนร่วม และมีความโปร่งใสในการบริหารจัดการ อีกทั้งยังสามารถใช้เงินได้ตามความต้องการที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง โดยมีการจัดตั้งเป็นกองทุน สำหรับสนับสนุนการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและเทศบาล และให้ชุมชนร่วมกันวางแผนและเสนอแนวทางในการพัฒนาตามแผนงานโครงการของชุมชนเองเป็นหลัก การบริหารจัดการผลประโยชน์ของกองทุนควรมุ่งที่การพัฒนาคน รวมทั้งมีพื้นฐานอยู่บนปัญหาความต้องการของคนในพื้นที่ โดยใช้งบประมาณเป็นเครื่องมือด้วยการจัดงบประมาณให้สอดคล้องกับโครงการ มิใช่ยึดถืองบประมาณเป็นตัวตั้งแล้วจัดโครงการให้สอดคล้องกับเงินหรืองบประมาณที่มีอยู่ตั้งแนวทางการปฏิบัติที่ยึดถืออยู่อยู่ในระบบราชการปัจจุบัน หรือหากจำเป็นจะต้องใช้ระบบงบประมาณแบบเดิม ก็ควรจะเน้นให้การจัดการงบประมาณมีความเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนให้มากขึ้น

1.4 ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งคือการประชาสัมพันธ์ ทางเทศบาลควรหาวิธีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและทั่วถึง รวมทั้งให้รายละเอียด เพื่อสร้างความเข้าใจอย่างรอบด้านครบถ้วนแก่ชุมชน เนื่องจากสมาชิกในชุมชนมีความพร้อมในระดับสูงที่จะรับรู้ข่าวสารการประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ และมีความยินดีที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ให้การสนับสนุนทางการเมืองแก่นายกเทศมนตรีและคณะอยู่แล้ว

1.5 ควรสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ โดยคำนึงถึงปัจจัยหลักในการสร้างแรงจูงใจ ซึ่งได้แก่ โครงการหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นสนองความต้องการของสมาชิกชุมชนหรือไม่ การที่สมาชิกชุมชนมองเห็นว่าตนเองจะได้รับประโยชน์หรือผลตอบแทนจากสิ่งที่ทำไป การสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน ความต้องการให้ชอยและชุมชนมีความสะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งความต้องการสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านนอกจากนั้นควรมีกิจกรรมในการสร้างแรงจูงใจด้วยวิธีอื่น เช่น การประกวดบ้านน่าอยู่ บ้านตัวอย่างหรือชอยน่าอยู่ มีการติดป้ายประกาศ เกียรติบัตรให้ผู้ชนะการประกวดเพื่อให้เป็นที่ยอมรับแก่ตนเองและเป็นที่ยอมรับของสังคม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรวิจัยเกี่ยวกับการวิจัยประเมินผลโครงการเมืองน่าอยู่ โดยประเมินผลในขณะที่โครงการกำลังดำเนินงานอยู่ เพื่อจะติดตามผลการปฏิบัติงานว่า เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรือวิจัยประเมินผลโครงการเมื่อโครงการสิ้นสุด เป็นการประเมินผลสรุปรวม เพื่อให้ทราบระดับความสำเร็จของโครงการ ตลอดจนผลกระทบในแง่ลบต่างๆ อันจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์สำหรับโครงการเมืองน่าอยู่ที่จะดำเนินการต่อไปในอนาคต

2.2 ควรศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการทำเมืองนำอยู่โดยใช้กระบวนการสร้างการมี

ส่วนร่วมในรูปแบบหรือวิธีการอื่น ๆ มีการศึกษาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนของชุมชนทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ทุนคน ทุนระบบนิเวศ ทุนระบบสังคมและวัฒนธรรม ทุนสติปัญญา และทุนเงินตรา รวมทั้งความหลากหลายของผู้คนที่เข้าร่วม ทั้งด้านอาชีพ รายได้ เพศ วัย ซึ่งความหลากหลายดังกล่าวจะทำให้สามารถนำมาใช้เป็นศักยภาพของกลุ่มและสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนได้ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุมีบทบาทในการเชื่อมโยงสภาพอดีตและสภาพปัจจุบันของชุมชน กลุ่มผู้นำมีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนา กลุ่มข้าราชการมีความสามารถและทักษะด้านการจัดการ และกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่จะได้เรียนรู้กระบวนการทำงานซึ่งทำให้เกิดการสานต่อโครงการในอนาคต

2.3 ควรศึกษาวิจัยในพื้นที่ หรือชุมชนที่เป็นกลุ่มคนจน หรือผู้มีรายได้น้อย

ที่ประชาชนมีปัญหาค้ำค้ำคลึงกัน เพื่อแก้ปัญหาคนจนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ การพัฒนาจากคนระดับล่าง (Grassroots approach) ในรูปของการรวมกลุ่มของคนที่มีฐานะและปัญหาที่คล้ายคลึงกัน โดยใช้กิจกรรมเป็นตัวสร้างให้คนเกิดการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยตระหนักถึงความแตกต่างหลากหลายของผู้คนและทรัพยากรในชุมชน มีการบูรณาการความหลากหลายเหล่านั้นให้เกิดเป็นพลังของชุมชน ท้องถิ่น เพื่อจัดการผลประโยชน์ แก้ปัญหาสาธารณะในประเด็นต่างๆ ตลอดจนการพึ่งตนเองของชุมชนในระยะยาว

กล่าวโดยสรุป การดำเนินโครงการเมืองนำอยู่ในบริบทอันหลากหลายของสังคมไทย นั้น ย่อมมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบทของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวิถีชีวิตของคนในเมืองหรือชุมชนนั้นๆ และเมืองแต่ละเมืองต่างมีพลวัตของตนเอง ดังนั้นกระบวนการพัฒนาเมืองให้เมืองนำอยู่จึงต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของเมือง จึงจะทำให้การดำเนินงานเมืองนำอยู่และชุมชนนำอยู่ประสบผลสำเร็จและดำเนินได้ต่อไปอย่างต่อเนื่อง การทำเมืองนำอยู่อย่างยั่งยืนนั้นมิได้เป็นความยั่งยืนของความเป็นเมืองนำอยู่ หากแต่ "กระบวนการทำเมืองให้เมืองนำอยู่" ต่างหากที่ต้องมีความยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "การพัฒนาคน" ดังที่ท่านพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2539 : 255) ได้กล่าวไว้ในเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า "การพัฒนาคน และคนได้รับการพัฒนา ในฐานะที่คนนั้นเป็นปัจจัยตัวกระทำ ก็นำเอาการพัฒนาคนและคนที่มีการพัฒนามาเป็นแกนกลางของระบบการพัฒนา ให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน" จึงจะถือได้ว่าการพัฒนาเมืองนำอยู่เป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) ตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9